

ЯВИЩА СЕМАНТИЧНОГО РОЗВИТКУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Васильчук Л. Ф.

Київський національний лінгвістичний університет

У нашій статті ми даємо детальну характеристику фразеологічної омонімії та фразеологічної деактуалізації, які виступають явищами семантичного розвитку фразеологічних одиниць, у цьому полягає її мета.

Ключові слова: фразеологічна омонімія, фразеологічна деактуалізація, семантичний розвиток фразеологічних одиниць.

В статье речь идет о явлениях семантического развития фразеологических единиц: о фразеологической омонимии и фразеологической деактуализации.

Ключевые слова: фразеологическая омонимия, фразеологическая деактуализация, семантическое развитие фразеологических единиц.

The article is devoted to research of phraseological homonymy and phraseological unactualization, it analyses these ways of semantic advance of phraseological units.

Keywords: phraseological homonymy, phraseological unactualization, semantic advance of phraseological units.

Актуальність нашої наукової розвідки розкривається в потребі дослідження розвитку фразеологічного складу сучасної німецької мови, відбувається в постійному протиставленні двох основних тенденцій – тенденції перетворень, з одного боку, і тенденції до стабілізації існуючого фразеологічного фонду, з другого.

За останні три десятиріччя фразеологічна наука зробила великий крок уперед. У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві з'явилася значна кількість серйозних досліджень, присвячених проблематиці фразеології різних мов, зокрема німецької. У численних працях розроблені питання класифікації, структури, семантики, стилістики та розвитку німецьких фразеологічних одиниць [1; 4; 6; 7; 8; 11; 14].

Мовне значення взагалі і фразеологічне зокрема характеризуються дифузністю, рухливістю, легкістю придбання нового понятійного змісту, більш актуального для сучасної епохи. Омонімія є явищем семантичного варіювання ФО, під час якого відбувається зміна семантичного інваріанта фразеологізму. Як показує фактичний матеріал, ситуація, яка передається значенням змінного словосполучення, може бути інтерпретована по-різному, може мати декілька логіко-семантичних аспектів, що виводяться шляхом дедукції з певної ситуації. Подібне явище пояснюється актуалізацією різних потенційних сем, які відіграють суттєву роль у виникненні фразеологічного значення. У зв'язку із цим ФО може мати в процесі мовного розвитку різноманітний понятійний і емоційно-оцінний зміст. Так, у словнику Кампе ФО *zwischen Tür und Angel stecken* реєструється зі значенням *in der Klemme stecken, in einer misslichen Lage, zwischen zwei Fällen, unter welchen man wählen soll, sich befinden*. У словнику Вандера та сама ФО кодифікується зі значенням *eingeklemmt, in Not / oder im Gehen*. З'являється нове фразеологічне значення, хоча перевага надається першому значенню, про що свідчить зареєстрований у тому самому словнику фразеологізм *zwischen Tür und Angel klemmen / in die Klemme bringen, peinigen*. У Duden значення ФО *zwischen Tür und Angel* есплікується такою дефініцією *in Eile, ohne genügend Zeit / für etw. / zu haben, im Weggehen*. Внутрішня форма архаїчного значення цього фразеологізму базується на уявленні про надзвичайну незручність, неприємність становища людини, яка гостро нею відчувається. На аналогічному уявленні побудована внутрішня форма ФО *zwischen Baum und Borke sitzen / stecken / stehen* [16]. Сучасне значення *zwischen Tür und Angel stecken*

має внутрішню форму, в основі якої лежить уявлення про те, що біля дверей, поспішаючи, людина, має намір ще щось сказати або зробити. У подібному випадку ми маємо дві внутрішні форми, які створюють різне розшифрування одного й того самого образу, різний мотиваційний підтекст і різні значення однієї мовної форми.

Розходження образних асоціацій у процесі розвитку ФО може бути проілюстроване таким прикладом. Якщо в носія німецької мови на сучасному етапі фразеологічний комплекс *Haare auf den Zähnen haben* викликає асоціації з агресивною, різкою людиною (причому переважно жінкою), то на початку 19 століття ця ФО асоціювалася з досвідченою людиною, яка має глибокі знання, велику силу, про що свідчить дефініція значення цього фразеологізму в словнику Кампе: *Haare auf den Zähnen haben / ein in seinem Fache erfahrener, geübter Mann sein, viel Kraft, Erfahrung, Kenntnis besitzen /*.

Сучасне значення цього фразеологізму має в основі іншу внутрішню форму. Семантичний розвиток ФО *Haare auf den Zähnen haben* підтверджує системний характер фразеологічної мотивованості (пор. з компонентною групою “in den Haaren”, яка вносить до фразеологічної семантики ідею лайки) [7, с. 76]. У наведеному прикладі відбувається перехід від позитивної характеристики особи до негативної. Причини семантичного варіювання в цьому разі мають системно-семантичний характер. Таким чином, варіювання семантики ФО може стосуватися одного або декількох аспектів одночасно. Використання мовних форм позначення предметів, явищ базується, з одного боку, на особливості людської психіки сприймати нове на основі вже пізнаного і, з другого боку, на прагненні мовної економії.

Розвиток омонімічного значення ФО, що супроводжується деактуалізацією значення, наявного на початку 19 століття, є характерним також для таких фразеологізмів: Кампе: *eine Gelegenheit vom Zaune brechen / einen nichtigen Vorwand zu einem Zwecke, einer Gewalttätigkeit hernehmen, anführen /* – Дуден: *etw. / einen Streit / Zwist / Krieg / vom Zaune brechen / heraufbeschwören, plötzlich damit beginnen /*; Кампе: *ihm brennt die Stelle unter den Füßen / er ist ungeduldig, eifertig /* – Дуден: *j-m brennt der Boden unter den Füßen / j-m wird es an seinem Aufenthaltsort zu gefährlich / u.a.* В останньому випадку розвиток нового, омонімічного, значення супроводжується появою негативної оцінки. Отже, в процесі розвитку фразеологічного складу мови ситуація, що відображається прямим значенням змінного сполучення слів може переосмислюватися в різних напрямках. Спостерігається контраст між відповідними, закріпленими за компонентами ФО значеннями і широкими можливостями образу на позначення комплексних ситуацій або дій [15, с. 424].

Досліджуваний матеріал показує, що внутрішня форма не може бути ототожненою з образом, покладеним в основу переосмислення. Внутрішня форма входить в образ, є його складовою частиною, але не дорівнює йому або не прирівнюється до нього. Семантичне варіювання ФО детермінується не лише багатогранністю образів, але й особливістю мислення і психології людини. Ця особливість полягає в оперуванні розпливчастими поняттями та прагматичною загостреністю мови і мислення, що спонукає мовців кожного разу специфічно виділяти різноманітні риси в позалінгвальних об'єктах. У зв'язку із цим Р. А. Будагов підкреслює, що факт різного сприйняття внутрішньої форми мовних знаків у різні історичні епохи свідчить не лише про рух самих знаків, а й про розвиток людського мислення, що розкривається в історичному становленні семантики одиниць мови [2, с. 65].

В. Г. Гак розглядає семантичні зміни як загальні закони мовної семантики та ономазіології, які відображають найбільш загальні семантичні закони [3, с. 79-96]. В основі таких змін значення, як розширення, звуження, перенесення, лежать формально-логічні закономірності мислення. Виділяється чотири типи відношень між поняттями: відношення рівнозначності, контрадикторності, підпорядкування, перехрещення. Ці логічні відношення послужили основою успішного вивчення семантичних відношень та їхніх змін в історичній семасіології. Як показали

дослідження фразеологічного матеріалу, між значенням змінного словесного сполучення та фразеологічною семантикою спостерігаються перелічені типи формально-логічних відношень [7].

У процесі розвитку в окремих ФО змінюється тип формально-логічного співвідношення між значенням змінного словесного комплексу, з яким генетично пов'язана ФО, та фразеологічним значенням, у чому виявляється динамічність семантичного розвитку ФО. Розвиток контрадикторних відношень між поняттями зумовлює виникнення протилежного значення у ФО. Так, в основі зареєстрованої в словнику Кампе ФО *etw. ist auf dem besten Wege von der Welt / hat den erwünschtesten Fortgang* / лежать причинно-наслідкові зв'язки. Дешифрування ФО *auf dem besten Weg(e) sein* відповідно до даних Duden відбувається за принципом “розумій навпаки”: *oft iron.: durch sein Verhalten einen bestimmten / nicht wünschenswerten / Zustand bald erreicht haben*.

Подібним є шлях розвитку, внаслідок якого утворюється енантіосемічне значення, наприклад: *Campe: das hat sich gewaschen / das kann sich sehen lassen, das ist so zügllich, trefflich* / – Duden: *sich gewaschen haben* / ugs.: *von äußerst beeindruckender Art sein / u. unangenehmer Art sein*, що знайшло відображення в прикладах, які ілюструють цю ФО в словниковій статті: *die Klassenarbeit hat sich gewaschen: eine Ohrfeige, Strafe, die sich gewaschen hat*. Семантичний розвиток подібних фразеологізмів, а також окремих вищенаведених (див. ФО *Haare auf den Zähnen haben* та ін.), характеризується зміною знака позитивної оцінки на негативну, що відповідає характерній особливості фразеологічної семантики, яка виявляється в тому, що негативно конотативні поля у фразеології завжди є більшими в кількісному відношенні, ніж поля з позитивною конотацією [11; 14].

Ознайомлення з аналізом семантичних зв'язків фразеологізмів у різних авторів свідчить про поглиблений інтерес до з'ясування фактів омонімії [1; 5; 13]. Ми вважаємо, що дослідження семантичних особливостей ФО, їхня всебічна характеристика вимагає розгляду цього цікавого явища. Те, що омонімія у сфері фразеології є обмеженою, не викликає заперечень. Однак наведені факти свідчать, що це явище все ж властиве певній частині стійких одиниць.

Важливою ознакою розвитку фразеологічної системи є зникнення застарілих фразеологізмів. Теа Шиппан зазначає, що слова зникають разом зі зникненням предметів, а також якщо вони замінюються іншими словами, які краще передають означуване, уточнюють його, викликають більш інтенсивні асоціації [17, с. 207].

До одиниць, які вийшли з ужитку, О. О. Дмитрієва залучає передусім ті з них, які пов'язуються із застарілими реаліями й поняттями. До лінгвістичних причин архаїзації, на її думку, можна віднести появу більш експресивного варіанта чи синоніма, що стали загальноживаними, та втрату лексичною одиницею, компонентом фразеологізму, одного лексико-семантичного варіанта, на основі якого будується фразеологічний образ [4, с. 6]. На нашу думку, застарівання понять та реалій не є основною причиною виходу ФО з ужитку. Точніше, ця причина носить опосередкований характер. Реальні уявлення, що викликали до життя фразеологічний образ, застарівають і кінець кінцем зникають. Цей процес нерідко викликає й поступове застарівання, й зникнення самої ФО, що відображає такі уявлення. У багатьох дослідженнях ФО, які вийшли з ужитку, називаються архаїчними. Але диференційований підхід до застарілих ФО, їх розподіл на фразеологічні архаїзми та історизми, а також дослідження співвідношення цих одиниць у загальному процесі деактуалізації ФО сприяє, на наш погляд, правильному розумінню тенденції розвитку ФО.

Під деактуалізацією ФО ми розуміємо процес виходу їх з ужитку, що порушує один або два аспекти фразеологічних знаків. Ми будемо оперувати такими визначеннями: фразеологічні історизми – мовні одиниці, що позначають застарілі для сучасного суспільства поняття, реалії; фразеологічні архаїзми – одиниці, які є результатом деактуалізації образу, на основі якого відбулося переосмислення. Вони позначають цілком сучасні поняття. Б. О. Ларін уважає втрати

фразеології значно більшими від втрат в словниковому складі. Причина цього криється у специфіці семантики ФО, яка якісно відрізняється від лексичної співвідношенням конотації та предметно-логічного значення. При цьому конотативно-прагматичний аспект виступає результатом взаємодії обох планів у значенні ФО – деактуалізованого предметного та актуального образно-переосмисленого [12, с. 111].

А. Г. Назарян убачає основну причину деактуалізації ФО не в тому, що застаріває означуване нею поняття, а в тому, що вона втрачає свою актуальність як образно-експресивний засіб вираження на певному історичному етапі розвитку мови [9, с. 133]. Ми поділяємо думку автора, враховуючи однак, що вихід ФО з ужитку частково зумовлений застаріванням, і деактуалізацією означуваного нею поняття [6, с. 39].

На думку Р. Н. Попова, основною тенденцією у формуванні фразеологічного складу російської мови (і інших сучасних національних літературних мов) є зберігання в ньому усталених сполучень слів, що накопичуються століттями, і особливо тих, яким притаманна образність та експресивність. У цьому автор убачає незвичайний характер стійкості ФО. Досліджуючи ФО сучасної російської мови з архаїчними значеннями і формами слів, Р. П. Попов приходиться до висновку, що фразеологізми, до складу яких входять такі компоненти, підлягають впливу системи мови, що веде до оновлення компонентів ФО. Однак, як він вважає, це сприяє збільшенню кількості варіантів тих самих фразеологізмів і співіснування в сучасній російській літературній мові ФО як з оновленими компонентами, так і з архаїчними їхніми формами [10, с. 135]. В. М. Мокієнко наголошує на активній ролі, яку відігравали фразеологізми з архаїчними елементами в сучасній літературній мові і на широкому використанні цих зворотів, що свідчить про їхню невинну актуальність. Фразеології англійської мови, відповідно до наслідків дослідження О. О. Дмитрієвої, властиві дві тенденції: оновлення матеріального складу ФО заміною архаїчних елементів, з одного боку, та схильність ФО до різноманітних оновлень, у яких експресивність підтримується завдяки застарілій конструкції або морфологічній формі [4]. В. І. Левинтова та С. М. Вольф дотримуються іншої точки зору, за якою основному корпусу фразеологізмів не властиве, як це не парадоксально, прагнення до збереження немотивованих одиниць, до перетворення ФО в цілком немотивовані знаки. Існує тенденція до заміни компонентів фразеологізмів або самих ФО структурами, мотивованими в системі мови. Лише відносно небагато фразеологізмів виявляються історичними реліктами. Таким чином, питання про стабільність частини фразеологічного складу в процесі його розвитку вирішується дослідниками не однозначно. Суперечність отриманих дослідниками результатів пояснюється тим, що для різних мов притаманним є різний вплив системи, який зумовлює неоднаковий ступінь збереження фразеологізму і окремих фразеологічних компонентів.

Факт деактуалізації встановлювався відсутністю лексикографічної фіксації в словнику Duden фразеологізмів, зареєстрованих у словнику Кампе.

Серед ФО, які підлягають деактуалізації, нами розглядаються:

1) ФО, що вийшли з ужитку у зв'язку з деактуалізацією того, що позначається (фразеологічні архаїзми); 2) ФО, які втратили свою актуальність у зв'язку з деактуалізацією позначуваного (фразеологічні історизми); 3) застарілі значення ФО, наявних у мові; 4) члени фразеологічних серій, які вийшли з ужитку.

Застарівання образів, покладених в основу переосмислення ФО, які позначають поняття, що існують у сучасній дійсності, приводить до пониження актуальності цих одиниць і до переходу їх до розряду архаїзмів. У нашому матеріалі архаїзмами є ФО, зареєстровані в словнику Кампе і відсутні в словнику Duden, тобто які вийшли з ужитку на сучасному етапі. Цей самий критерій, тобто відсутність лексикографічної фіксації в сучасному словнику Duden, став основою ідентифікації фразеологічних історизмів, які виникли внаслідок деактуалізації понять, позначуваних ними.

Фразеологічні історизми відображають у своєму змісті історію, культуру, умови життя німецького народу в минулому. Їм притаманна національно-культурна семантика, до складу якої входять цілі комплекси різноманітних фонових знань. До історизмів належать ФО, значення яких має актуальність лише на певному відрізку історії німецького народу, наприклад: *keine Henne fliegt über die Mauer / man nimmt keinen Leibeigenen in einer Stadt zum Bürger an/*.

Серед застарілих є такі ФО, які не вважаються історизмами, близькі до них за своєю семантикою, оскільки вони відображають поняття, які ще існують у сучасній дійсності, але не такі розповсюджені, як раніше. До них належать ФО, які позначають поняття “катування”: *Campe: auf die peinliche Frage erkennen / kommen /*: зняття тортур: *der spanische Mantel / ein hölzernes und schweres Ding, beinahe wie eine Glocke gestaltet, mit einer Öffnung an dem oberen engern und gerundeten Ende, welches einem Verbrecher, damit er es zur Strafe trage, gleich einem Mantel über den Schultern befestigt wird, so das der Kopf nur herausragt /*; *der gespickte Hase / eine mit Stacheln versehene Welle, welche unter dem Rücken dessen, der die Folter gespannt wird, umgeht und denselben aufritzet /*; страта: *Campe: Hängelbirnen essen / gehängt werden /*; *Campe: mit des Seilers Tochter Hochzeit halten / gehängt werden /*; *einen trocken scheren / vom Enthaupten /*; *Campe: einem einen roten Hahn auf das Dach setzen; danach soll der rote Hahn krähen / der Ausdruck der Mordbrenner; mit welchem sie drohen /*. У цих ФО компонентна група *der rote Hahn* має типовий образ пожежі.

Втратили свою актуальність також такі поняття, як “дуель, володіння шпагою”: *Campe: Kugeln wechseln, eine gute Fuchtel führen / mit einem Degen gut züchtigen können /*: “забобони”; *Campe: sich fest machen / sich durch abergläubige Mittel gegen Schuss und Hieb sichern /*; *fest sein / auf solche Art gegen Schuss und Hieb gesichert sein /*; *einem einen Weidmann setzen / ihm einen zauberischen Streich spielen, z.B. dass ihm das Gewehr versage /*.

Значно знизилася роль релігії в суспільному житті німецького народу, що привело до деактуалізації ФО, які мають релігійне забарвлення: *Campe: aus der Welt gehen, die Welt verlassen / in ein Kloster gehen /*; *in eine bessere, schönere Welt übergehen / nach dem Tode, dem Geiste, nach auf einem anderen Himmelskörper verletzt werden /*; *das Reich der Herrlichkeit / die künftige Glückseligkeit der wahren Gottesverehrer nach diesem Leben /*.

Історизмами стали також ФО, які відображають поняття термінологічного походження, пов’язані з ремеслами, сільським господарством, зі старою технологією гірничої справи, судноплаванням. Наприклад: *Campe: der Zettel hängt an der Schnur / das Leben ist bestätigt /*: *einen Bock machen / Bergbau: mangelhaften Rost machen /*; *eine Husche bekommen /wenn einem Bergmann unvermutet ein Unfall zugestoßen ist, in welcher Bedeutung man sonst sagt, er hat eine Ohrfeige bekommen*.

Зникнення вищенаведених ФО з фразеологічного складу сучасної німецької мови зумовлене змінами в політико-економічній і соціальній сферах життя німецького народу.

Основну частину фразеологічних деактуалізацій становлять фразеологічні архаїзми. Перехід ФО до розряду історизмів зумовлюється екстралінгвістичними причинами: архаїзація ФО – результат впливу як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів.

Семантична архаїзація, тобто відмирання окремих значень ФО, стосується фразеологічної архаїзації ФО в цілому. Перехід полісемічних фразеологізмів в моносемічні є результатом динамічних процесів в семантичному розвитку ФО. Наприклад: *Campe: einem /einer / den Hof machen /sich bei ihm versammeln, sich zu ihm begeben aus der Höflichkeit, ihm aufzuwarten, einer Dame seine Aufwartung machen, besonders als ein Liebhaber / – Duden: j-m / einem Mädchen, einer Frau / den Hof machen / veraltend, noch scherzh. /*; *ein Mädchen, eine Frau in galanter Weise umwerben, sich um ihre Gunst bemühen /*.

Дослідження фразеологічних архаїзмів являє собою значний інтерес, оскільки фразеологічна архаїзація є одним з найважливіших стимулів зміни та розвитку засобів фразеологічної номінації. Відмирання окремих значень ФО або цілих фразеологічних значень породжує необхідність заміни старої номінативної одиниці новою.

Процес деактуалізації ФО звичайно відбувається завдяки їх застаріванню, звуженню сфери застосування. Такі одиниці відходять на периферію фразеологічного складу і стають притаманними одній соціальній або віковій групі носіїв німецької мови. Застарілі фразеологізми не однакові за ступенем застарівання: одні з них є застарілими (*veraltet*), тобто вони не використовуються у звичайному мовленні. Інші перебувають на стадії застарівання і є властивими в основному для лексики людей старшого покоління (*veraltend*). Е. А. Макаєв зазначає, що в діяхронічній лінгвістиці перехідні одиниці займають виключно важливе місце, і динаміка мовного розвитку передусім і найповніше виявляється в цьому класі одиниць. Наявність у фразеологічному складі проміжних утворень, периферійних елементів, які не належать до стандартних протиставлень і взаємозв'язків, є фактором, що демонструє відкритий характер фразеологічної субсистеми. Наприклад: Duden: *j-m, einer Sache unhold sein / /dichter: veraltend: nicht geneigt, nicht zugetan sein /; auf der Walstatt bleiben / veraltet: im Kampf, im Krieg fallen / u.a.*

Перехід ФО на периферію фразеологічної субсистеми, деактуалізація ФО зумовлені в окремих випадках затемненням мотивування образу ФО, наприклад: Campe: *einem den Geck stechen / ihn zum Besten haben /; aus dem Taue schlagen / widerspenstig, ungehorsam sein, eine unordentliche ausschweifende Lebensart anfangen /; einen zur Bank hauen /; durch Rede eine Ehre vernichten /; Duden: j-n zu Paaren treiben / veraltend: restlos und völlig in die Enge treiben, niederzwingend / in die Flucht / schlagen / u.a.* Втрата мотивування фразеологізмами пов'язана з відкиданням звичаїв, повір'їв, реалій або із забуттям історичних фактів, першоджерел і контекстів, які послужили основою переосмислення.

У лінгвістичній літературі демотивацію вважають завершальним етапом розвитку ФО [4; 8]. Проте, аналіз фразеологічних архаїзмів, представлених у нашому матеріалі в значній кількості, свідчить про те, що лише незначна частина фразеологічних архаїзмів "дійшла" до цієї стадії. Отже, демотивація ФО не є основною причиною деактуалізації фразеологізмів. У більшості випадків образні уявлення зберігаються, хоча втрачається їхня актуальність, тому що факти, явища, відображені змінними словосполученнями, втратили свою важливість, злободенність, змінилися суспільні погляди, мовні смаки і звички. Підтвердженням цього положення є такі фразеологічні архаїзми: Campe: *den Wolfspelz anlegen / Gewalt gebrauchen /; alle Fische wegangeln / durch allerlei listig erdachte Mittel sich zu verschaffen wissen / u.a.*

Архаїзація фразеології відбувається в результаті витіснення одних ФО іншими, більш свіжими, які відповідають духові часу і краще відображають специфіку об'єкта найменування. Важливу роль відіграє при цьому суспільна значущість, оригінальність образу, покладеного в основу переосмислення ФО.

Процес витіснення фразеологізмів з мови часто зумовлюється системними факторами. Так, у словнику Кампе ФО *im Trockenen sitzen* кодифікується зі значенням *so viel Vermögen besitzen, dass man ohne Sorge leben kann*. Те саме значення має ця ФО і на початку 20 століття. У німецькій мові, за даними словника Л. Рьоріха, в середині 18 століття з'являється фразеологізм *auf dem Trockenen sitzen, sein* з значенням *von Mitteln entblösst sein, nicht weiter können*. Тепер ФО *im Trockenen sitzen* перейшла до розряду архаїзмів. А у ФО *auf dem Trockenen sitzen* у 19 столітті з'являється ще одне значення *vor einem leeren Glas sitzen, nichts mehr zu trinken haben*. Обидві ФО базуються на конкретних образах: *im Trockenen sitzen* – сидіти в теплі, затишку, тобто бути матеріально забезпеченим; *auf dem Trockenen sitzen* – сидіти на мілині, подібно до корабля. Проте внаслідок розвитку "право на існування" дістає друга одиниця з негативною оцінкою. Архаїзація ФО *im Trockenen sitzen* зумовлена внутрішньо системними намаганням зняти можливу двозначність цих одиниць. У цьому ми бачаємо також вияв тенденції до економії мовних засобів, враховуючи, що економія повинна розумітися не тільки як використання коротшого засобу, який добирається мовцем з метою затрати мінімальної кількості зусиль і часу на його промовляння, а й як тенденція, яка забезпечує однозначне розуміння тим, хто слухає.

Значна кількість фразеологізмів, які вживалися в минулому столітті, перейшла до складу архаїзмів. У зв'язку із цим важливо з'ясувати, які фразеологізми демонструють підвищену швидкість деактуалізації. Аналіз фразеологічних архаїзмів засвідчив, що підвищена швидкість архаїзації властива ФО конкретної семантики порівняно з ФО абстрактної семантики. ФО однозначного типу номінації порівняно з ФО багатозначного типу номінації. Чим елементарнішим є фразеологічне значення, тим активнішою є зміна образних засобів, які його об'єктивують.

Значна частина фразеологічних архаїзмів належить до розмовного стилю, що ще раз засвідчує відоме положення про найбільшу рухливість і динамічність фамільярно-розмовного прошарку фразеології [4]. Таким чином, перейшли до розряду архаїзмів такі ФО: *Campe: Wander: er sei mit Hafenschrot geschossen / sagt man von einem possenhaft scherzenden Menschen /; einem den Hobel ausblasen / ihn prügeln /; warm sitzen / sich in einer vorteilhaften Lage, besonders in Ansehung der Vermögensumstände, befinden / u.a.* Серед фразеологічних архаїзмів немало ФО книжного характеру, наприклад, *seine Wanderschaft auf Erden endigen / sterben /; aus dem Wollustbecher trinken / Wolluste genießen /; die Menschheit ablegen, ausziehen / alles Menschliche, besonders die sittliche Würde verleugnen, ablegen, auch für sterben / u.a.*

Розвиток фразеологічного складу сучасної німецької мови відбувається в постійному протиборстві двох основних тенденцій: тенденції перетворень, змін фразеологічного складу під впливом екстра- та інтралінгвістичних факторів, з одного боку, і тенденції до стабілізації існуючого фразеологічного фонду, з другого. Категорії змінності та стабільності є двома основними ознаками мови і утворюють діалектичну єдність, яка гарантує здатність мови до функціонування. Фактичний матеріал, взятий нами з словника Кампе, показав, що основну кількість фразеологічних деактуалізацій складають фразеологічні архаїзми. Фразеологізмів, які позначають поняття, що втратили свою актуальність у сучасному суспільстві, тобто фразеологічних історизмів, зафіксовано набагато менше. Ми виявили фразеологізми, які об'єднують стійкі словесні комплекси із застарілими або які стають застарілими значеннями, та ФО, що вийшли з ужитку і є членами фразеологічних серій. Об'єктивною умовою збереження частини ФО в мові виявилася їхня образність, яка характеризується наочністю, виразністю. Вона базується на повсякденному життєвому досвіді носіїв мови або носить загальнонародський характер. Це звичні образи, стійкі мовні метафори, їхня стійкість певною мірою підтримується дією аналогії і виявляється в збереженні певної частини нейтральної та загальнолітературної фразеології, а також деяких стилістично маркованих одиниць.

Література

1. Бабич Н. Д. Фразеологічна омонімія і полісемантизм / Н. Д. Бабич // Укр. мовознавство. – К.: Вища шк.: 1980. – Вип. 8. – С. 113-118.
2. Будагов Р.А. Что такое развитие и совершенствование языка? – М.: Наука, 1977. – 263 с.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования / Владимир Григорьевич Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
4. Дмитриева С. А. Функционирование и развитие устойчивых словесных комплексов, имеющих в своем составе компоненты-имена родства, в языке новоанглийского периода (XVI-XX вв.): дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / Дмитриева С. А. – М. : 1984. – 321 с.
5. Кононенко В. М. Словесні символи в семантичній структурі фраземи / В. М. Кононенко // Мовознавство. – 1991. – № 6. – С. 30-32.
6. Кораблина Л. П. Развитие средств фразеологической номинации современного немецкого языка (XIX-XX вв.): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Людмила Петровна Кораблина. – М., 1987. – 207 с.
7. Митина Т. В. Семантическая значимость компонентов фразеологических единиц немецкого языка: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Митина Т. В. – М., 1980. – 229 с.

8. Мокиенко В. М. О тематико-идеографической классификации фразеологизмов / В. М. Мокиенко // Словари и лингвострановедение. – М., 1982. – С. 108–121.
9. Назарян А. Г. История развития французской фразеологии: Учебн. пособ. для ин-тов и фак. иностр. яз / А. Г. Назарян. – М.: Высш. шк., 1981. – 189 с.
10. Попов Р. Н. Фразеологизмы современного русского языка с архаичными значениями и формами слов / Р. Н. Попов. – М.: Высш. шк., 1976. – 185 с.
11. Райхштейн А. Д. О механизмах экспрессивно-оценочной номинации в современном немецком языке / Александр Давыдович Райхштейн // Словообразование и проблемы номинации в германских языках: Межвуз. сб. науч. тр. / Отв. ред. В.С. Вашунин. – Горький: ГГПИ, 1985. – С. 70-77.
12. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии: Учеб. пособ. / А. Д. Райхштейн. – М.: Высш. шк., 1980. – 143 с.
13. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 280 с.
14. Чернышева И. И. Коммуникативно-прагматический потенциал устойчивых словесных комплексов современного языка / Ирина Ивановна Чернышева // Сб. науч. тр. / Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореца. – 1983. – Вып. 217. – С. 135-141.
15. Černyševa I. I. Zum Problem der phraseologischen Semantik / I. I. Černyševa // Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx Universität Leipzig : Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe. – 1981. – Heft 5. – S. 424–429.
16. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – 2., neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. – Herausgegeben vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion: Dr. Matthias Wermke, Dr. Kathrin Kunkel-Razum, Dr. Werner Scholze-Stubenrecht. – Duden Bd. 11. – Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich, 2002. – 955 S.
17. Schippan Th. Zur Wortschatzentwicklung in der DDR / Th. Schippan // Deutsch als Fremdsprache. – Leipzig, 1979. – № 4. – S. 203-208.